

جمهوری اسلامی ایران  
سازمان برنامه و بودجه کشور

پژوهشی پیرامون

# الگوهای توسعه

(مقدمه‌ای بر الگوی مطالعات توسعه ایرانی - اسلامی)

دکتر محمدباقر نوبخت

|                     |                                                                                                 |
|---------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------|
| سرشناسه             | : نوبخت، محمدباقر، ۱۳۳۹ -                                                                       |
| عنوان و نام پدیدآور | : پژوهشی پیرامون الگوهای توسعه: مقدمه‌ای بر الگوی مطلوب توسعه ایرانی - اسلامی / محمدباقر نوبخت. |
| مشخصات نشر          | : تهران: سازمان برنامه و بودجه کشور، مرکز اسناد، مدارک و انتشارات، ۱۳۹۵.                        |
| مشخصات ظاهری        | : ۷۵۲ص: جدول، نمودار.                                                                           |
| شابک                | : ۹۷۸-۹۶۴-۱۷۹-۷۷۹-۱                                                                             |
| وضعیت فهرست نویسی   | : فیپا                                                                                          |
| یادداشت             | : کتابنامه: ص. ۷۳۵.                                                                             |
| عنوان دیگر          | : مقدمه‌ای بر الگوی مطلوب توسعه ایرانی - اسلامی.                                                |
| موضوع               | : رشد اقتصادی -- برنامه‌ریزی                                                                    |
| موضوع               | : Economic development -- Planning                                                              |
| موضوع               | : رشد اقتصادی -- ایران -- برنامه‌ریزی                                                           |
| موضوع               | : Economic development -- Planning -- Iran                                                      |
| موضوع               | : اقتصاد بین‌الملل                                                                              |
| موضوع               | : International economic relations                                                              |
| موضوع               | : اسلام - اقتصاد                                                                                |
| موضوع               | : Islam -- Economic aspects                                                                     |
| موضوع               | : ایران -- سیاست اقتصاد                                                                         |
| موضوع               | : Iran -- Economic policy                                                                       |
| شناسه افزوده        | : سازمان برنامه و بودجه کشور، مرکز اسناد، مدارک و انتشارات                                      |
| رده‌بندی کنگره      | : ۱۳۹۵ پ۹/۸۷/HD۵                                                                                |
| رده‌بندی دیویی      | : ۳۳۸/۹                                                                                         |
| شماره کتابشناسی ملی | : ۴۴۳۸۵۹۳                                                                                       |

**پژوهشی پیرامون الگوهای توسعه (مقدمه‌ای بر الگوی مطلوب توسعه ایرانی - اسلامی)**

ناشر: سازمان برنامه و بودجه کشور، مرکز اسناد، مدارک و انتشارات

چاپ اول: ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰۰۰۰ ریال

چاپ و صحافی: سازمان برنامه و بودجه کشور

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

# فهرست مطالب

| عنوان                                                                        | صفحه |
|------------------------------------------------------------------------------|------|
| پیش‌گفتار.....                                                               | ۱۷   |
| دیباچه و شناسنامه کتاب.....                                                  | ۱۹   |
| <b>بخش اول: مفاهیم و مبانی نظری توسعه</b> .....                              | ۲۹   |
| فصل ۱. مفهوم سازی توسعه در گذر زمان.....                                     | ۳۱   |
| ۱-۱. مقدمه.....                                                              | ۳۳   |
| ۲-۱. دوره (۱۹۵۰-۱۹۵۵) توسعه با برنامه‌ریزی جامع توسط دولت‌های حداکثری.....   | ۳۳   |
| ۱-۲-۱. انتقادهای به برنامه‌ریزی جامع توسعه با رویکردهای مختلف.....           | ۳۷   |
| ۱-۱-۲-۱. انتقادهای رویکرد سیاسی.....                                         | ۳۸   |
| ۲-۱-۲-۱. انتقاد با رویکرد اقتصادی.....                                       | ۴۰   |
| ۳-۱-۲-۱. انتقاد با رویکرد برنامه‌ریزی.....                                   | ۴۱   |
| ۴-۱-۲-۱. انتقاد با رویکرد مدیریتی.....                                       | ۴۲   |
| ۳-۱. دوره (۱۹۷۵-۱۹۹۵) توسعه با سیاست‌گذاری، توسط دولت‌های حداقلی.....        | ۴۳   |
| ۱-۳-۱. اصلاحات در حوزه سیاست‌گذاری.....                                      | ۴۴   |
| ۲-۳-۱. اصلاحات در عرصه اقتصادی.....                                          | ۵۰   |
| ۳-۳-۱. اصلاحات در سطح مدیریتی.....                                           | ۵۸   |
| ۴-۱. دوره (۱۹۹۵ تاکنون) توسعه با اهداف توافق شده، توسط دولت‌های اقتضایی..... | ۶۳   |
| ۱-۴-۱. آرمان‌ها، اهداف و شاخص‌های توافق شده توسعه.....                       | ۶۵   |
| ۲-۴-۱. تقسیم مسئولیت‌ها در فرایند توسعه.....                                 | ۷۰   |

|                                                  |     |
|--------------------------------------------------|-----|
| ۱-۲-۴-۱. جایگاه و مسئولیت دولت .....             | ۷۱  |
| ۲-۲-۴-۱. نقش سازمان های غیردولتی .....           | ۷۹  |
| ۳-۴-۱. بودجه، ابزاری در فرایند توسعه .....       | ۸۲  |
| ۵-۱. جمع بندی فصل اول .....                      | ۸۲  |
| فصل ۲. مفاهیم رشد و توسعه در مکاتب اقتصادی ..... | ۸۵  |
| ۱-۲. مقدمه .....                                 | ۸۷  |
| ۲-۲. مکتب سرداگان .....                          | ۸۹  |
| ۳-۲. مکتب طبیعیون .....                          | ۹۰  |
| ۴-۲. مکتب کلاسیک .....                           | ۹۱  |
| ۵-۲. مکتب تاریخی .....                           | ۹۶  |
| ۶-۲. مکتب مارکس .....                            | ۹۸  |
| ۷-۲. مکتب نئوکلاسیک .....                        | ۱۰۱ |
| ۸-۲. مکتب نهادی .....                            | ۱۰۴ |
| ۹-۲. مکتب کینزی .....                            | ۱۰۹ |
| ۱۰-۲. مکتب نئوکینزی .....                        | ۱۱۵ |
| ۱۱-۲. مکتب پولی (پولیون) .....                   | ۱۱۷ |
| ۱۲-۲. مکاتب جدید اقتصادی (نئولیبرالیسم) .....    | ۱۲۰ |
| ۱-۱۲-۲. مکتب انتظارات عقلایی .....               | ۱۲۱ |
| ۲-۱۲-۲. مکتب کلاسیک جدید .....                   | ۱۲۲ |
| ۳-۱۲-۲. مکتب کینزی جدید .....                    | ۱۲۴ |
| ۱۳-۲. جمع بندی فصل دوم .....                     | ۱۲۶ |

|                                                                                   |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------|-----|
| فصل ۳. سیاست‌گذاری اقتصادی و رفاه اجتماعی برای توسعه                              | ۱۲۹ |
| ۱-۳. مقدمه                                                                        | ۱۳۱ |
| ۲-۳. سیاست‌های اقتصادی                                                            | ۱۳۱ |
| ۱-۲-۳. مفاهیم و انواع سیاست‌های اقتصادی                                           | ۱۳۱ |
| ۱-۱-۲-۳. مفاهیم                                                                   | ۱۳۱ |
| ۲-۱-۲-۳. گونه‌ها                                                                  | ۱۳۲ |
| ۲-۱-۳. شاخص‌های مرتبط با سیاست‌های اقتصادی                                        | ۱۳۸ |
| ۲-۲-۳. شاخص‌های بازار کار                                                         | ۱۳۹ |
| ۱-۲-۲-۳. شاخص‌های بازار کالا                                                      | ۱۴۰ |
| ۳-۲-۲-۳. شاخص‌های بازار پول                                                       | ۱۴۰ |
| ۴-۲-۲-۳. شاخص‌های بازار سرمایه                                                    | ۱۴۱ |
| ۵-۲-۲-۳. شاخص سیاست‌های اقتصادی در برنامه‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت توسعه | ۱۴۲ |
| ۳-۲-۳. مبانی نظری سیاست‌های اقتصادی                                               | ۱۴۵ |
| ۱-۳-۲-۳. مبانی نظری سیاست‌های بازار کار                                           | ۱۴۵ |
| ۲-۳-۲-۳. مبانی نظری سیاست‌های بازار کالا                                          | ۱۵۷ |
| ۳-۳-۲-۳. مبانی نظری سیاست‌های بازار پول                                           | ۱۵۹ |
| ۴-۳-۲-۳. مبانی نظری سیاست‌های بازار سرمایه                                        | ۱۶۵ |
| ۵-۳-۲-۳. مبانی نظری سیاست‌های پولی و مالی (انقباضی و انبساطی)                     | ۱۶۷ |
| ۴-۲-۳. بررسی تجارب و مطالعات مرتبط سیاست‌های اقتصادی                              | ۱۷۲ |
| ۱-۴-۲-۳. مطالعات تطبیقی تجارب کشورها                                              | ۱۷۳ |

|                                                                    |     |
|--------------------------------------------------------------------|-----|
| ۳-۳. سیاست‌های رفاه اجتماعی.....                                   | ۱۸۵ |
| ۳-۳-۱. تعریف مفاهیم مربوط به رفاه اقتصادی.....                     | ۱۸۷ |
| ۳-۳-۲. روش اندازه‌گیری رفاه.....                                   | ۱۸۹ |
| ۳-۳-۳. مبانی نظری رفاه اجتماعی.....                                | ۲۰۳ |
| ۳-۳-۴. مروری بر مطالعات تجربی در زمینه سیاست‌های رفاه اجتماعی..... | ۲۱۱ |
| ۴-۳. جمع‌بندی فصل سوم.....                                         | ۲۱۷ |
| فصل ۴. الگوهای رشد.....                                            | ۲۲۱ |
| ۴-۱. مقدمه.....                                                    | ۲۲۳ |
| ۴-۲. مروری اجمالی به تئوری رشد.....                                | ۲۲۳ |
| ۴-۳. نظریه رشد کلاسیک.....                                         | ۲۲۷ |
| ۴-۴. نظریه رشد نئوکلاسیک.....                                      | ۲۳۱ |
| ۴-۵. نظریه‌های نئوشومپیتری یا رشد درون‌زا.....                     | ۲۳۷ |
| ۴-۵-۱. مدل رشد درون‌زای رومر.....                                  | ۲۳۸ |
| ۴-۵-۲. مدل سرمایه انسانی لوکاس.....                                | ۲۴۳ |
| ۴-۶. رشد اقتصادی از منظر اقتصاد دانش‌بنیان.....                    | ۲۴۷ |
| ۴-۶-۱. اقتصاد دانش‌بنیان.....                                      | ۲۴۹ |
| ۴-۷. توسعه دانش‌بنیان.....                                         | ۲۵۲ |
| ۴-۸. جمع‌بندی فصل چهارم.....                                       | ۲۵۷ |
| فصل ۵. استراتژی‌های توسعه.....                                     | ۲۶۱ |
| ۵-۱. مقدمه.....                                                    | ۲۶۳ |

|          |                                                          |
|----------|----------------------------------------------------------|
| ۲۶۳..... | ۵-۲. استراتژی پولی                                       |
| ۲۶۵..... | ۵-۳. استراتژی اقتصاد باز                                 |
| ۲۶۹..... | ۵-۴. استراتژی صنعتی شدن                                  |
| ۲۷۰..... | ۵-۵. استراتژی انقلاب سبز                                 |
| ۲۷۲..... | ۵-۶. استراتژی‌های توزیع مجدد                             |
| ۲۷۳..... | ۵-۷. استراتژی‌های سوسیالیستی توسعه                       |
| ۲۷۵..... | ۵-۸. معنای فصل پنجم                                      |
| ۲۷۷..... | فصل ۶. نقش دولت در توسعه                                 |
| ۲۷۹..... | ۶-۱. مقدمه                                               |
| ۲۷۹..... | ۶-۲. نقش دولت از منظر مکتب کلاسیک اقتصادی                |
| ۲۸۳..... | ۶-۳. نقش دولت از منظر مکتب مارکس                         |
| ۲۸۶..... | ۶-۴. نقش دولت از منظر مکتب تاریخی                        |
| ۲۸۷..... | ۶-۵. نقش دولت از منظر مکتب نهادگرایی                     |
| ۲۸۸..... | ۶-۶. نقش دولت از منظر مکتب نئوکلاسیک                     |
| ۲۸۸..... | ۶-۷. نقش دولت از منظر کینز و رویکرد کینزی                |
| ۲۸۹..... | ۶-۸. نقش دولت از منظر مکتب پولی                          |
| ۲۹۰..... | ۶-۹. نقش دولت از منظر کلاسیک‌های جدید                    |
| ۲۹۱..... | ۶-۱۰. نقش دولت از منظر کینزی‌های جدید                    |
| ۲۹۲..... | ۶-۱۱. اقتصاد بخش عمومی و دولت (نئوکلاسیک در بستر واقعیت) |
| ۲۹۳..... | ۶-۱۲. دولت رفاه                                          |
| ۲۹۳..... | ۶-۱۳. نقش دولت از منظر مکتب انتخاب عمومی                 |

|                                                 |            |
|-------------------------------------------------|------------|
| ۱۴-۶. نقش دولت از منظر مکتب نئولیبرال ها .....  | ۲۹۶        |
| ۱۵-۶. نقش دولت از منظر حکمرانی خوب .....        | ۲۹۷        |
| ۱۶-۶. جمع‌بندی فصل ششم .....                    | ۲۹۷        |
| <b>فصل ۷. فرهنگ در توسعه .....</b>              | <b>۳۰۳</b> |
| ۱-۷. مقدمه .....                                | ۳۰۵        |
| ۲-۷. اخلاق و اقتصاد .....                       | ۳۰۵        |
| ۳-۷. دین و اخلاق .....                          | ۳۰۷        |
| ۴-۷. اخلاق و توسعه .....                        | ۳۰۸        |
| ۵-۷. فرهنگ و توسعه .....                        | ۳۱۰        |
| ۶-۷. جمع‌بندی فصل هفتم .....                    | ۳۱۳        |
| <b>فصل ۸. توسعه و نظام‌های بودجه‌ریزی .....</b> | <b>۳۱۵</b> |
| ۱-۸. مقدمه .....                                | ۳۱۷        |
| ۲-۸. پیشینه و مبانی نظری .....                  | ۳۱۷        |
| ۱-۲-۸. مروری بر پیشینه بودجه‌ریزی در جهان ..... | ۳۱۷        |
| ۲-۲-۸. مبانی نظری بودجه‌ریزی .....              | ۳۲۸        |
| ۳-۸. تجارب جهانی در بودجه‌ریزی .....            | ۳۲۹        |
| ۱-۳-۸. تجربه سایر کشورها .....                  | ۳۲۹        |
| ۲-۳-۸. گزارش‌های صندوق بین‌المللی پول .....     | ۳۳۰        |
| ۳-۳-۸. اهداف نظام آمارهای مالی دولت .....       | ۳۳۳        |
| ۴-۸. مطالعات تجربی .....                        | ۳۳۴        |
| ۵-۸. جمع‌بندی فصل هشتم .....                    | ۳۳۷        |



بخش دوم: تجارب جهانی در برنامه‌ریزی‌های توسعه ..... ۳۴۱

مقدمه ..... ۳۴۳

فصل ۹. کشورهای توسعه‌یافته صنعتی ..... ۳۴۵

۱-۹. مقدمه ..... ۳۴۷

۲-۹. آمریکا ..... ۳۴۷

۳-۹. آلمان ..... ۳۵۰

۴-۹. انگلستان ..... ۳۵۲

۵-۹. ژاپن ..... ۳۵۳

۶-۹. جمع‌بندی فصل نهم ..... ۳۵۶

فصل ۱۰. کشورهای تازه صنعتی مدد آسیای جنوب شرقی ..... ۳۵۷

۱-۱۰. مقدمه ..... ۳۵۹

۲-۱۰. کره جنوبی ..... ۳۵۹

۳-۱۰. چین ..... ۳۶۶

۴-۱۰. مالزی ..... ۳۷۳

۵-۱۰. تایوان ..... ۴۰۰

۶-۱۰. جمع‌بندی فصل دهم ..... ۴۰۶

فصل ۱۱. کشورهای در حال توسعه منطقه آسیای جنوب غربی ..... ۴۰۷

۱-۱۱. مقدمه ..... ۴۰۹

۲-۱۱. امارات متحده عربی ..... ۴۰۹

۳-۱۱. قطر ..... ۴۱۱

|          |                                                             |
|----------|-------------------------------------------------------------|
| ۴۱۳..... | ۴-۱۱. کویت                                                  |
| ۴۱۴..... | ۵-۱۱. عربستان                                               |
| ۴۳۰..... | ۶-۱۱. ترکیه                                                 |
| ۴۴۵..... | ۷-۱۱. جمع‌بندی فصل یازدهم                                   |
| ۴۴۷..... | فصل ۱۲. کدورهای در حال توسعه آمریکای لاتین                  |
| ۴۴۹..... | ۱-۱۲. مقدمه                                                 |
| ۴۴۹..... | ۲-۱۲. آرژانتین                                              |
| ۴۵۱..... | ۳-۱۲. برزیل                                                 |
| ۴۵۴..... | ۴-۱۲. پرو                                                   |
| ۴۵۶..... | ۵-۱۲. شیلی                                                  |
| ۴۵۹..... | ۶-۱۲. جمع‌بندی فصل دوازدهم                                  |
| ۴۶۱..... | فصل ۱۳. روسیه و کشورهای در حال توسعه اروپای شرقی            |
| ۴۶۳..... | ۱-۱۳. مقدمه                                                 |
| ۴۶۳..... | ۲-۱۳. روسیه                                                 |
| ۴۶۵..... | ۳-۱۳. چک                                                    |
| ۴۶۶..... | ۴-۱۳. مجارستان                                              |
| ۴۶۸..... | ۵-۱۳. لهستان                                                |
| ۴۷۰..... | ۶-۱۳. جمع‌بندی فصل سیزدهم                                   |
| ۴۷۵..... | بخش سوم: تجربه ایران در بودجه‌ریزی دولتی و برنامه‌های توسعه |
| ۴۷۷..... | فصل ۱۴. پیشینه بودجه‌ریزی دولتی در ایران                    |
| ۴۷۹..... | ۱-۱۴. مقدمه                                                 |

- ۱۴-۲. مروری بر ۱۰۶ سال بودجه‌ریزی ..... ۴۸۰
- ۱۴-۲-۱. قوانین بودجه سال‌های ۱۳۲۴-۱۲۸۹ ..... ۴۸۰
- ۱۴-۲-۲. مروری بر لوائح و قوانین بودجه طی سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۲۵ ..... ۴۸۷
- ۱۴-۲-۳. بودجه کل کشور طی سال‌های ۱۳۹۵-۱۳۵۸ ..... ۵۰۰
- ۱۴-۳. جمع‌بندی فصل چهاردهم ..... ۵۳۳
- فصل ۱۵. مروری بر تحولات توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی در ایران ..... ۵۳۵
- ۱۵-۱. مقایسه ..... ۵۳۷
- ۱۵-۲. دوران ۱۳۰۷-۱۱۱۹ یا دوران نوگرایی ..... ۵۴۰
- ۱۵-۳. دوران ۱۳۵۷-۱۳۰۱ یا دوران توسعه‌گرایی (برنامه‌گرایی اول) ..... ۵۴۵
- ۱۵-۳-۱. برنامه هفت‌ساله اول ..... ۵۴۵
- ۱۵-۳-۲. برنامه هفت‌ساله دوم ..... ۵۴۹
- ۱۵-۳-۳. برنامه عمرانی سوم ..... ۵۵۳
- ۱۵-۳-۴. برنامه عمرانی چهارم ..... ۵۵۹
- ۱۵-۳-۵. برنامه عمرانی پنجم ..... ۵۶۴
- ۱۵-۳-۶. برنامه عمرانی ششم ..... ۵۷۲
- ۱۵-۴. دوران ۱۳۶۷-۱۳۵۸ یا دوران تمرکزگرایی ..... ۵۷۵
- ۱۵-۵. دوران ۱۳۸۳-۱۳۶۸ یا دوران خصوصی‌گرایی (برنامه‌گرایی دوم) ..... ۵۸۳
- ۱۵-۵-۱. برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ..... ۵۸۴
- ۱۵-۵-۲. برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ..... ۵۹۳
- ۱۵-۵-۳. برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ..... ۵۹۸
- ۱۵-۶. دوران ۱۴۰۴-۱۳۸۴ یا دوران همگرایی ..... ۶۰۲

|                                                                                      |            |
|--------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| ۱۵-۶-۱. برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....                            | ۶۰۴        |
| ۱۵-۶-۲. برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....                             | ۶۱۴        |
| ۱۵-۶-۳. برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....                              | ۶۲۱        |
| ۱۵-۶-۳-۱. سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....              | ۶۲۱        |
| ۱۵-۶-۳-۲. لایحه برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....                      | ۶۲۳        |
| ۱۵-۷. جمع‌بندی فصل پانزدهم.....                                                      | ۶۴۴        |
| <b>بخش چهارم. تعاریف و اصطلاحات مفاهیم نظری توسعه با اسناد فرادستی نظام.....</b>     | <b>۶۴۷</b> |
| <b>فصل ۱۶. تحلیل مقایسه‌ای و سنتناتج نهایی.....</b>                                  | <b>۶۴۹</b> |
| ۱۶-۱. مقدمه.....                                                                     | ۶۵۱        |
| ۱۶-۲. پرسش اول و پاسخ آن.....                                                        | ۶۵۳        |
| ۱۶-۲-۱. جمع‌بندی در مورد نوع توسعه، اصول، ابعاد و اهداف آن در الگوی مطلوب توسعه..... | ۶۵۸        |
| ۱۶-۳. پرسش دوم و پاسخ آن.....                                                        | ۶۶۳        |
| ۱۶-۳-۱. مقایسه از نظر مالکیتی.....                                                   | ۶۶۵        |
| ۱۶-۳-۱-۱. نتیجه‌گیری بخش مالکیت.....                                                 | ۶۶۶        |
| ۱۶-۳-۲. مقایسه از نظر مدیریت.....                                                    | ۶۶۶        |
| ۱۶-۳-۲-۱. نتیجه‌گیری بخش مدیریت.....                                                 | ۶۶۷        |
| ۱۶-۳-۳. مقایسه از نظر محیط.....                                                      | ۶۶۷        |
| ۱۶-۳-۳-۱. نتیجه‌گیری بخش محیط.....                                                   | ۶۶۸        |
| ۱۶-۳-۴. مقایسه از نظر وظائف دولت.....                                                | ۶۶۸        |
| ۱۶-۳-۴-۱. نتیجه‌گیری بخش وظائف دولت.....                                             | ۶۶۹        |

- ۱۶-۳-۵. مقایسه از نظر سازوکارهای تعادل در اقتصاد ..... ۶۷۰
- ۱۶-۳-۵-۱. نتیجه‌گیری بخش سازوکارهای تعادل در اقتصاد ..... ۶۷۰
- ۱۶-۳-۶. جمع‌بندی در مورد نوع نظام اقتصادی در الگوی مطلوب توسعه ..... ۶۷۱
- ۱۶-۴. پرسش سوم و پاسخ آن ..... ۶۷۲
- ۱۶-۴-۱. رشد از منظر اسناد فرادستی نظام ..... ۶۸۲
- ۱۶-۴-۲. جمع‌بندی در مورد الگوی رشد مورد نظر در الگوی مطلوب توسعه ..... ۶۸۳
- ۱۶-۵. پرسش چهارم و پاسخ آن ..... ۶۸۴
- ۱۶-۵-۱. استراتژی SW ..... ۶۸۹
- ۱۶-۵-۲. استراتژی W ..... ۶۸۹
- ۱۶-۵-۳. استراتژی‌های ..... ۶۸۹
- ۱۶-۵-۴. استراتژی‌های ST ..... ۶۹۰
- ۱۶-۵-۵. جمع‌بندی در مورد استراتژی مناسب در الگوی مطلوب توسعه ..... ۶۹۰
- ۱۶-۶. پرسش پنجم و پاسخ آن ..... ۶۹۰
- ۱۶-۶-۱. جمع‌بندی در مورد نقش دولت در الگوی مطلوب توسعه ..... ۷۰۱
- ۱۶-۷. پرسش ششم و پاسخ آن ..... ۷۰۲
- ۱۶-۷-۱. جمع‌بندی در مورد جایگاه فرهنگ در الگوی مطلوب توسعه ..... ۷۰۵
- ۱۶-۸. پرسش هفتم و پاسخ آن ..... ۷۰۶
- ۱۶-۸-۱. بودجه از منظر اسناد فرادستی نظام ..... ۷۰۸
- ۱۶-۸-۱-۱. بودجه در قانون اساسی ..... ۷۰۸
- ۱۶-۸-۱-۲. بودجه در سند چشم‌انداز ..... ۷۰۹

|                                                                                    |     |
|------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ۱۶-۸-۳. بودجه در سیاست‌های کلی .....                                               | ۷۰۹ |
| ۱۶-۸-۲. جمع‌بندی در مورد ساختار مناسب نظام بودجهریزی در الگوی مطلوب توسعه .....    | ۷۱۱ |
| ۱۶-۹. جمع‌بندی نهایی و پیشنهاد مقدماتی برای الگوی مفهومی توسعه ایرانی-اسلامی ..... | ۷۱۹ |
| فهرست منابع و مآخذ .....                                                           | ۷۳۳ |

## پیش‌گفتار

این کتاب برگرفته از گزارش نهایی چند طرح پژوهشی است که توسط اینجانب طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۸۴ در مرکز تحقیقات استراتژیک اجرا شده است.

«مطالعات بنیادی و تحلیلی تدوین سیاست‌های کلی نظام درخصوص الگوی مطلوب توسعه» عنوان یکی از این طرح‌هاست که به درخواست کمیسیون علمی، فرهنگی و اجتماعی در خاتمه مجمع تشخیص مصلحت نظام در سال ۱۳۸۸ انجام یافته و بخش اصلی کتاب حاضر را تشکیل می‌دهد.

لذا، ضمن تشکر از جناب آقای دکتر حسن واعظی رئیس محترم کمیسیون، که فرصت انجام پژوهش و انتشار بخشی از گزارش آن را به صورت کتاب فراهم نموده‌اند و نیز با تمجید از مساعی سرکار خانم دکتر زهرا باجوراحسنی در ویرایش و تنظیم فصول کتاب، فرصت را مغتنم شمرده، مجدداً از کلیه دستیاران و همکاران تحقیق به‌ویژه رئیس محترم شورای راهبری پژوهش، جناب آقای دکتر حسن روحانی رئیس وقت مرکز و دیگر اعضای محترم شورا متواضعانه قدردانی می‌نمایم.

همچنین درخصوص تفصیل علمی بخش نظری این کتاب لازم به توضیح می‌دانم که این رویکرد با هدف استفاده دانشجویان در دروس مرتبط دانشگاهی صورت گرفته است.

در پایان از خانواده صبورم که علاوه بر تحمل محدودیت‌ها و سختی‌های ناشی از مسئولیت‌های اجتماعی، سال‌ها شاهد اختصاص اوقات خانوادگی به تحقیق و تألیف توسط اینجانب بوده‌اند، صمیمانه عذرخواهی می‌کنم.

در چنین شرایطی که کشور بیش از هر زمان نیازمند پیشرفت است، امیدوارم که همه نقشی در توسعه ایران عزیز، ایفا نماییم.

محمدباقر نوبخت

پائیز ۱۳۹۵